

MAGYAR AFRIKA TÁRSASÁG
AFRICAN-HUNGARIAN UNION

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR
AHU HUNGARIAN AFRICA-KNOWLEDGE DATABASE

TORDAY, Emil

Az ifjú Afrika. Afrika-utazó honfitársunk kongóvidéki naplójegyzeteiből /
The young Africa. From Congo's rural diary notes of our African-traveler
compatriot

Eredeti közlés/Original publication:

Nyugat, 1921, 22: szám

Elektronikus újraközlés/Electronic republication:

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR – 000.003.539

Dátum/Date: 2019. április / April

filename: torday_1921_AzIfjuAfrika

Az elektronikus újraközlést előkészítette

/The electronic republication prepared by:

B. WALLNER, Erika és/and BIERNACZKY, Szilárd

Hivatkozás erre a dokumentumra/Cite this document

TORDAY, Emil: Az ifjú Afrika. Afrika-utazó honfitársunk kongóvidéki
naplójegyzeteiből / The young Africa. From Congo's rural diary notes of our
African-traveler compatriot, *AHU MATT*, 2019, **pp. 1–7. old.**, No.
000.003.539, <http://afrikatudastar.hu>

Eredeti forrás megtalálható/The original source is available:

Interneten / At the internet

Megjegyzés / Note:

ellenőrzött és szerkesztett szöveg / controlled and edited text

Kulcsszavak/Key words

magyar Afrika-kutatás, Torday Emil naplójegyzeteiből

African research in Hungary, from the diary notes of Emil Torday

AZ ELSŐ MAGYAR, SZABAD FELHASZNÁLÁSÚ, ELEKTRONIKUS,
ÁGAZATI SZAKMAI KÖNYV-, TANULMÁNY-, CIKK- DOKUMEN-
TUM- és ADAT-TÁR/THE FIRST HUNGARIAN FREE ELECTRONIC
SECTORAL PROFESSIONAL DATABASE FOR BOOKS, STUDIES,
COMMUNICATIONS, DOCUMENTS AND INFORMATIONS

* magyar és idegen – angol, francia, német, orosz, spanyol, olasz és szükség szerint más – nyelveken készült publikációk elektronikus könyvtára/
writings in Hungarian and foreign – English, French, German, Russian,
Spanish, Italian and other – languages

* az adattárban elhelyezett tartalmak szabad megközelítésűek, de olvasásuk vagy letöltésük regisztrációhoz kötött/the materials in the database are free but access or downloading are subject to registration

* Az Afrikai Magyar Egyesület non-profit civil szervezet, amely az oktatók, kutatók, diákok és érdeklődők számára hozta létre ezt az elektronikus adattári szolgáltatását, amelynek célja kettős, mindenekelőtt sokoldalú és gazdag anyagú ismeretekkel elősegíteni a magyar afrikanisztikai kutatásokat, illetve ismeret-igényt, másrészt feltárni az afrikai témájú hazai publikációs tevékenységet teljes dimenziójában a kezdetektől máig./The African-Hungarian Union is a non-profit organisation that has created this electronic database for lecturers, researchers, students and for those interested. The purpose of this database is twofold; on the one hand, we want to enrich the research of Hungarian Africa studies with versatile and plentiful information, on the other hand, we are planning to discover Hungarian publications with African themes in its entirety from the beginning until the present day.

AZ IFJÚ AFRIKA

Afrika-utazó honfitársunk kongóvidéki naplójegyzeteiből

TORDAY, Emil

Nyugat, 1921, 22: szám

Keményen dolgoztunk, mialatt a busongo-négerek országát jártuk. Oly bőséges és oly megragadó volt a gyűjtésre kínálkozó anyag, hogy pihenőt nem engedve magunknak, bolyongtunk összeroskadásig. Szerencsétlenségre élelmiszereink megfogyatkoztak, és az Európából ilyen esetekre magunkkal hozott készleteket másfelé irányítottuk. Ugyancsak sovány kosztra voltunk tehát szorítva. A vízben-főtt kukoricaliszt ízletes és részben igen tápláló eledel, de ha soha nem váltogatjuk s amellet patkánytrágyával ízesítődik, bizony előbb-utóbb beleun az ember és nehezebbre esik legyűrni magába. Így esett, hogy mind a ketten – Hilton-Simpson és én – meglehetősen leromlottunk s minthogy ráadásul a lábamat megcsípte valami mérges rovar, én lettem a gyöngébb kettőnk közül.

Simpson minden tőle telhetőt megtett, hogy kimenekítsen a csávából, elment vadászni, hogy friss húst szerezzen. Sikerült is elejtenie néhány bölényt és antilopot, de rajtam mit se segített vele: a húsup megromlott, mire Mingendzsá-ba, Busongo-ország „fővárosába” ért a zsákmánnyal. Visszatérve vadászkirándulásából, engem egy hajószékben talált, kimerülten hátradőlve – körülöttem táncot jártak a falu gyermekei.

– Tudod-e, mit játszanak ezek? – kérdeztem útitársamtól:

– Nos?

– Temetést. Én vagyok a halott.

Mulattatott az eset, de szegény Simpson, sápadtságom és erőtlenségem láttára ugyancsak kényelmetlenül érezte magát. Arra gondolt bizonyosan, hogy a főpróbát könnyen követheti az előadás. Kardoskodott, hogy a legelső kínálkozó alkalommal hagyjuk el az országot és menjünk el valahova, ahol fölhizlalhatjuk magunkat és erőre kapunk.

Felvettem az eszmét, hogy a Kvilu folyó tájékára menjünk. Jól ismertem a vidéket: két esztendő töltem ott s nagyon megkedveltem.

Két héttel később útban voltunk arrafelé egy hátsókerekes kis gözösön. A hajó pusztá megpillantása meggyógyított.

Van Theilen atya, a jezsuita misszionárius ajánlotta, menjünk Panába, ahol gyermektelepet tart fenn a misszió egy bennszülött hitoktató felügyeletével. Ott – úgymond – bőségben találunk élelmet és kedvünkre vadászhatunk.

Kikötöttünk tehát Paná-ban és felütöttük sátrunkat a falu közepén.

A jezsuitákat sok támadás érte már ezek miatt a misszió-állomások miatt. Éveken át ontották ellenük a támadó cikkeket ilyenféle címen: „Kegyetlenkedések a Kongó-vidéken.” Kivált az angol sajtó volt hangos a keményhangú leleplezésektől. (A nagyhírű Morel és Conan Doyle jártak elől ebben a sajtóhadjáratban. – A szerk.)

Vádolták a misszionáriusokat, hogy kiaknázzák a gyermekek munkaerejét a saját hasznukra. A valóság az, hogy a jezsuiták nem tettek egyebet, mint amit józan fővel tenni lehetett: a keresztény hitre fogott gyerekeket meghagyták a „természet ölen” és gazdasági munkákat végeztettek velük. Miért is tanítanak őket mindenféle mesterségre, amelyeknek semmi hasznát nem vennék. Mit érnének vele, ha ugyanakkor, amikor megtanítják őket írni-olvasni, kizökkentik őket a maguk mesterségéből anélkül, hogy a kenyérszerzés egyéb eszközeit kezükbe adnák. (Ilyen módon teremődik meg az az elégedetlen félművelt osztály, amely nem való semmire és önmagának is, másnak is csak terhére van). A jezsuiták nem hanyagolják el sem a vallást, sem az írás-olvasást és számolást, de amellet legnagyobb súlyt arra vetik, hogy a gyermekek megmaradjanak a maguk természetes munkakörében s ha lehet, módszeresebben dolgozzanak a tanulatlan bennszülöttnél. Más szóval: arra törekszenek, hogy jó négereket faragjanak belőlük és ne az európaiak rossz másolataivá váljanak, vagy ami még gyakoribb: a rossz európaiak majmolóivá. A Fehér Atyák (Pères blancs) ugyanilyen elvek alapján végzik munkájukat.

A bennszülött hitoktató személye egyikünkben sem ébresztett sok bizalmat. Viselete is ellene vallott. A néger az ő maga ősi viseletében fest legjobban – ez a fiatal ember meg a mi tiszteletünkre szalonkabátot öltött és kürtőkalapot csapott a fejébe. Kis kutyánk, Szanga is nyomban elárulta idegenkedését.

De még ez este megváltoztattuk ítéletünket. Éppen nyugodott a nap, amikor egy fiú érkezett loholva a faluba, élénken kiáltozva, hogy

bölények járnak az ültetvényeiken. A hitoktató felugrott: a szalonkabát a szoba egyik sarkába, a kürtőkalap a másikba röpült, magára kapta a bennszülöttek mindennapi viselőruháját (amely vászonból való és szártalan úszónadrág módjára fedi csupán lágyékukat), kezébe dárdát ragadott s elrohant, hogy megvédelmezze a vetéseket. Férfias jelenség volt. Egyszeriben felmelegedtünk irányába. Szanga is barátságosan csóválta a farkát a változás láttára. Mi is utána baktattunk fegyverekkel, de a bölények minket be sem várva elszeleltek.

A hitoktató elbeszélte azután, hogy kukorica-, burgonya- és kassava ültetvényeik palánkkal vannak körülkerítve: a palánk távol is tartja a vaddisznót, de az elefánt és bölény gyakran áttöri és tekintélyes károkat okoz. A száraz időszakban csordákban jár arra az elefánt a folyó mentén. A gyermekek öröködnék és riasztják el őket.

– Gyermekek – az elefántot? Ugyan mivel?

– Botokkal. No meg aztán görönggyel meghajigálják. Az elefánt nem bántja őket. Előfordul, hogy megszalasztja támadóit, de nem tesz kárt bennük. Azzal a kis kölyökkel esett meg a múltkoriban, hogy a göröngyöt belevágta az elefánt szemébe. Az elefánt felingerelve neki rontott. A fiú menekülés közben megbotlott, elbukott. Az elefántnak éppen csak annyi ideje volt, hogy hirtelen félrekanyarodjék, máskülönben a következő lépésével rá kellett volna taposnia. A hatalmas állat beérte annyi elégtétellel, hogy felszippantott az ormányával egy kis homokot és ráfújta a gyerekre, aztán befordult, hogy békésen tovább legelésszen.

Semmi kétség, hogy az elefánt, ha nem üldözik, a legjámborabb teremtés és egyenesen kerüli az embert, nem hogy megtámadná. Simpsonnal gyakran megfigyeltük, nyomon követtük őket, milyen gondosan elkerülik az emberlakta helyeket – egyenesen kitérnek az ember útjából, hogy valahogyan el ne tapossák.

Sohasem fogom elfelejteni azt a sátorban töltött éjszakát, amikor a közvetlen közelemben ide-oda cammogó elefántcsorda ébresztett fel álmomból. Koromsötét, holdvilágtalan, borult éjszaka volt, csillagok se pislákolnak. Ki sem tudtam moccanni. Az elefántok teljesen körülfogtak, hallottam ordításukat és nehézkes járásukat a sátor körül. Nem volt mit tennem, mint lesnem és várnom, mikor döntik le sátram. Elég lett volna, ha a rettentő állatok valamelyikének a lába beleakad a sátor kötelébe. Kétségtelen, hogy ha riadalom támad, palacsintává lapítanak. Baj nélkül átvirrasztottam az éjjelt, alkalmatlan látogatóim hajnalban békén elszéledtek.

Nemcsak a bennszülött hitoktató, de a kis fiúk is egymást múlták felül, hogy vadászatainkban segítségünkre legyenek. Fényesen telt az idő. Egy emlékezetes szép hónapot töltöttünk Panában. Éppenséggel nem kényeztettük magunkat: nem ritkán hajnali három órától este hétfig talpon voltunk, hajszolva a vadat, hol mocsarakon át, hol meg laza homokban vonszolva lábunkat, égő naptűzésben, majd meg a forróövi felhőszakadás özönvizében. Mindez olyan jóleső változatosságot jelentett az usongo-i szakadatlan szellemi erőfeszítés után, hogy pihe-nésnek éreztük. Mind a ketten csodálatosan erőre kaptunk.

Mily kitűnő pajtások voltak ezek a kis fekete fickók! Egy napon három kis fiú társaságában már tizenkét óra hosszat barangoltunk anélkül, hogy bármi érdemes dologra bukkantunk volna, amikor az erdőszélen egészen váratlanul egy legelésző bölénycsordával találjuk szembe magunkat, eladdig ismeretlen újfajta bölények voltak, el is neveztük Simpsonról Bos caffer Simpsoni-nak, Simpson pillantotta meg őket elsőnek, rájuk sütötte puskáját A megriasztott csorda futásnak eredt a síkságon keresztül, csak egy bika vágott neki az erdőnek. Gyanítottuk, hogy meg van sebesülve.

Úgy ezer lépésre a csorda megállott.

– Keresd meg a sebesült bikát – kiáltotta Simpson – én addig futok a nyáj után.

Két fiú vele tartott.

Már messze jártak, amikor észrevettem, hogy az a fiú, amelyik a töltéseket hordta magánál zacskóban, Simpson után ment. Puskámat meg, minthogy erre a napra minden reményről lemondunk már, már előbb kiürítettem, s így most fegyvertelenül állottam. Zsebeimet kikutatva, két töltényt találtam bennük. Igen ám, de Mannlicher rendszerű vadászpuskámba vagy egy, vagy öt golyó jár, két golyóra nem lehet megtölteni. Sebesült bölény után járni egyetlen golyóval fegyverünkben, nem valami csábító dolog, ha meg megvárom Simpson visszatérését, a megsebesült állat úgy lehet, beleveszi magát a mocsárba és akkor üthetjük bottal a nyomát.

Odaszólítom hát ifjú kísérőmet, egy tizenkét esztendősi fiúcskát, s átnyújtva neki az egyik töltést, a következő szónoklatot intézem hozzája:

– Megkeressük a bikát az erdőben. Megsebesült, fel kell hajszolnunk. Puskám csak egy golyóra van töltve. Ha azt ellőttem, lehet hogy sürgős szükség lesz erre a másakra itt ni, készen tartod és kezembe nyomod a lövés után. Csak aztán ügyeskedjél. Vállalkozol rá?

– De úgy ám!

Köveltük az állat nyomát, kis társam szorosan a sarkamban. Kis időre rá halljuk ám az állat hörgését. Közvetlen közelünkben kellett lennie, de a bozót elfogta a kilátást. Amikor hirtelen megpillantottam, tíz lépésre volt, szemtől-szembe fordulva. Egyenesen nekem rontott. A következő pillanatban golyóm átfúrta a nyakszirtje közepét és a bölény élettelenül rogyott a lábam elé.

És jobb oldalamon, jobb kezem mellett, meg sem moccant a derék kis fekete legényke, kezében a tartalékgolyóval. Páratlan hősiesség egy tizenkét esztendőes gyermektől, szemtől-szemben egy feldühödött sebesült bölénybikával, amely vad hördüléssel veti rá magát üldözőire.

– Nem ijedtél meg, amikor a bölény nekünk rontott?

– Nem én! Tudtam, hogy le fogod löni.

– És ha elhibáztam volna?

– Kéznel volt a második golyó.

Ilyen anyagból van gyúrva Afrika jövő nemzedéke. A fehér ember értelmességén fog megfordulni, akik kormányozzák majd a világrészt: hogy ellene, vagy mellette fog-e lándzsát törni ez a generáció.

Faragjatok a négerekből ügyes, életrevaló gazdálkodókat: gazdagokká teszitek őket és ők gazdagokká teszik mestereiket. Sorozzatok be őket katonának, adjatok fegyvert a kezébe: és eljön a nap, amikor a fehér embert az utolsó szálig kiirtják Afrikában.